

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу

Горбачука Олександра Івановича

на тему:

«Економічна дипломатія в забезпеченні економічної безпеки держави»,

подану на здобуття

наукового ступеня кандидата економічних наук

за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави

Актуальність теми дисертаційного дослідження його зв'язок з державними науковими програмами і темами

Одним із пріоритетів національних інтересів, визначених у Законі України «Про основи національної безпеки України», є інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі та в євроатлантичний безпековий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України. Реалізація цього пріоритету значною мірою залежить від дипломатичних методів вирішення економічних питань як інструменту зовнішньої політики держави. Їх помірковане використання сприятиме отриманню Україною переваг у торговельно-економічній сфері – посиленню позицій на традиційних напрямках і опануванню нових перспективних ринків збуту, розвитку кооперації у взаємовигідних сферах, активізації участі в інвестиційно-інноваційних і дослідницьких проектах, поглибленню взаємовідносин з міжнародними економічними організаціями та фінансовими інститутами. Ценадасть поштовху структурним зрушенням в економіці, наближуючи її до більш ефективної моделі, заснованої на використанні інноваційних і науково-технологічних важелів

забезпечення конкурентоспроможності країни, а також підвищить стійкість економічної системи до негативних зовнішніх впливів і загроз.

Зазначене обумовлює важливість і актуальність дисертаційного дослідження Горбачука Олександра Івановича, яке присвячене теоретичному обґрунтуванню та емпіричній перевірці значущості впливу інструментів економічної дипломатії на результати зовнішньоекономічної діяльності і стан економічної безпеки держави.

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», зокрема:

- кафедри управління фінансово-економічною безпекою у межах виконання НДР «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338);

- кафедри міжнародних економічних відносин у межах виконання НДР «Стратегічні зміни в міжнародному бізнесі в інформаційному суспільстві» (номер державної реєстрації 0111U002757).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими на теоретичному та емпіричному рівнях. Їх достовірність базується на опрацюванні низки статистично-інформаційних та аналітичних матеріалів Верховної Ради, Міністерства закордонних справ, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Національного банку, Державної служби статистики України, Міжнародного Валютного Фонду, Світового Банку, а також робіт провідних українських і зарубіжних учених.

Положення дисертації базуються на використанні загальнонаукових, так і специфічних методів пізнання. Зокрема використовувалися наступні методи дослідження: історичний та логічний; структурно-логічного та семантичного аналізу; статистичного аналізу; порівняння; економіко-математичні та графічні; математичного моделювання та ін.

Наукова новизна одержаних результатів

Найбільш суттєві результати, що розкривають особистий внесок дисертанта у розробку досліджуваної проблеми та характеризують новизну дослідження, полягають у наступному:

- вперше розроблено концептуально-теоретичні засади функцій економічної дипломатії в забезпеченні економічної безпеки держави на основі ідентифікації дипломатичних структур з реалізації завдань інтеграції країни у світовий і регіональний економічний простір з метою отримання позитивного економічного ефекту (с. 122-134), а також доведено необхідність активізації економічної дипломатії у процесі забезпечення економічної безпеки для максимізації вигід і переваг від її зовнішньоекономічної діяльності (с. 163-172);

- удосконалено:

- підходи до систематизації й розрахунку первинних емпіричних даних, пов'язаних з міжнародною економічною діяльністю держави, які полягають у включенні до цього процесу не тільки зовнішньоекономічного, але й зовнішньополітичного складника (с. 135-138);

- підходи до інтерпретації одержаних результатів дослідження щодо впливу політико-економічних зв'язків України на рівень її економічної безпеки, відмінністю яких є врахування фактору економічної дипломатії (с. 151-155);

- методику розрахунку рівня економічної безпеки України – шляхом обґрунтування необхідності внесення до переліку складників економічної безпеки держави окремого політико-дипломатичного складника (с. 201-206);

- дістали подальшого розвитку напрями емпіричних досліджень у галузі економічної дипломатії, які до цього часу проводилися лише зарубіжними фахівцями і стосувалися розвинених країн, завдяки здійсненого емпіричного аналізу політико-економічного співробітництва України з країнами-основними економічними партнерами (с. 134, 138-151, Додаток Д).

Наукове і практичне значення результатів дисертаційної роботи

Теоретико-методичні положення, викладені у дисертації Горбачука О. І., характеризуються важливим науковим значенням, яке полягає у поглибленні існуючих положень безпекознавства елементами, які враховують політико-дипломатичну складову процесу забезпечення економічної безпеки держави.

Дисертаційна робота має важливе практичне значення, яке зумовлюється можливістю використання її положень: науково-дослідними установами – при формуванні рекомендацій для відповідних органів державного управління, що опікуються питаннями зовнішньої політики, стосовно активізації й удосконалення методів економічної дипломатії; Вищими навчальними закладами України – при підготовці навчально-методичного забезпечення та викладенні навчальних дисциплін; приватними підприємствами – для забезпечення аналітичної діяльності та розроблення стратегій у відносинах з клієнтами різних країн. Результати і пропозиції дисертації впроваджено у наступних установах: Національному інституті стратегічних досліджень при Президентові України при підготовці науково-аналітичних матеріалів (довідка № 293/142 від 03.03.2017); на кафедрі методології та методики навчання фізико-математичних дисциплін вищої школи, фізико-математичного факультету НПУ ім. М. П. Драгоманова в

межах дисциплін: «Економетрія», «Економіко-математичне моделювання», «Математичні методи економічного та фінансового аналізу» (довідка № 07-10/171 від 07.02.2017); на кафедрі міжнародних економічних відносин ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» у межах програми навчальної дисципліни «Економічна дипломатія в міжнародній торгівлі», складеної автором відповідно до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 8.03050301 «Міжнародна економіка» (акт упровадження результатів наукового дослідження в навчальний процес від 05.09.2016); у відділі маркетингу приватного акціонерного підприємства авіакомпанія «Горлиця» (довідка № 25/175 від 09.08.2016).

Повнота викладу наукових результатів дослідження в авторефераті та опублікованих працях

Матеріали дисертаційного дослідження Горбачука О. І. достатньою мірою висвітлені в наукових працях автора. За результатами дослідження опубліковано 16 наукових праць загальним обсягом 5,5 д.а. Із них: розділ у колективній монографії; 4 статті в наукових фахових виданнях України, 2 статті у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 9 –в інших виданнях. Публікації розкривають основні висновки та положення дисертаційної роботи.

Апробацію результатів дослідження здійснено на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України до такого виду робіт. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Горбачуком О. І. дисертаційного дослідження. Автореферат ідентично узагальнює та відображає основні положення, викладені у дисертації.

Зауваження і дискусійні положення дисертації

Позитивно оцінюючи здобутки автора, вважаємо за доцільне зазначити зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення.

1. Результати перевірки наукової гіпотези (с. 134) виглядали би більш достовірними, аби в дисертаційній роботі, поряд з доведенням наявності впливу інструментів економічної дипломатії на інтенсивність торгово-інвестиційних потоків, було би здійснено дослідження стосовно з'ясування такого впливу безпосередньо на *рівень інвестиційно-інноваційної та зовнішньоекономічної безпеки України*. У роботі такий вплив не є очевидним, і для його підтвердження слід було би порівняти фактичні рівні цих складників економічної безпеки держави з їх рівнями за результатами врахування аспектів економічної дипломатії. Але автор не став доповнювати новими індикаторами існуючі складники економічної безпеки, обґрунтовуючи свій висновок «жорсткою регламентованістю» наявних методик розрахунку рівня економічної безпеки держави (с. 201). З цим важко погодитися, адже, наприклад, у «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» (Наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 № 1277) йдеться про можливість перегляду системи індикаторів та їх характеристичних значень у зв'язку зі змінами в національній і світовій економіці (розділ IV, п. 14).

2. У дисертаційній роботі не простежується думка автора щодо того, на подолання яких загроз економічній безпеці держави має скеровуватися дія економічної дипломатії. Можна було би припустити, що такими загрозами є ті, що виникають, як пише автор, в процесі експортно-імпортової, зовнішньо-інвестиційної та фінансово-кредитної діяльності (с. 31), але надалі здобувач зосереджується на перших двох їх видах (с. 36), упускаючи таким чином *фінансово-кредитну сферу*. Загалом питання загроз як важливого елементу безпекознавства у роботі недопрацьовано. У параграфі 1. 2. «Глобалізація

світової економіки та інтернаціоналізація національних інтересів як фактор нових можливостей і *загроз економічній безпеці держави*» згадується лише про важливість «...нейтралізації спектру міжнародних загроз в системі економічної безпеки», самі ж загрози при цьому не розкриваються (с. 41); параграф 2. 2 «Інструменти економічної дипломатії, застосовувані для захисту зовнішньоекономічних інтересів та пом'якшення *загроз економічній безпеці держави*» згадувань про загрози взагалі не містить.

3. Важко скласти уявлення про функції економічної дипломатії в системі захисту зовнішньоекономічних інтересів та економічної безпеки, представлені на відповідній структурно-логічній схемі (рис. 1.4, с. 81), оскільки такі елементи схеми як «забезпечення економічної безпеки держави», «забезпечення зовнішньоекономічної та інвестиційної безпеки», «захист національних інтересів», «захист зовнішньоекономічних інтересів» є відокремленими від інших елементів (тих, що пов'язані з економічною дипломатією). Для унаочнення структурно-логічних зв'язків можна було би, наприклад, згрупувати функції і цілі економічної дипломатії в залежності від характеру загроз і завдань забезпечення економічної безпеки держави.

4. У параграфі 2. 1. здобувач описує ступінь відкритості та інтегрованості країни у світову економічну систему за допомогою таких параметрів як: експортна, імпортна і зовнішньоторговельна квота; динаміка і структура українського експорту, імпорту товарів, залучених в Україну ПШ; місце країни у міжнародних рейтингах. Але це лише частина показників, що характеризують стан інтеграції економіки у світове господарство. Не зрозуміло, чому не були використані такі важливі індикатори зовнішньоекономічної та інвестиційно-інноваційної безпеки як: коефіцієнт покриття експортом імпорту; питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі експорту/імпорту товарів; питома вага сировинного та низького ступеня переробки експорту промисловості в загальному обсязі експорту товарів; інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-

середовища; відношення чистого приросту ПІ до ВВП та ін. Їх врахування і аналіз у роботі (з точки зору порівняння фактичних значень з оптимальними) дозволили би сформулювати уявлення про баланс між необхідним рівнем відкритості економіки країни та її незалежністю.

5. Дещо спрощеною виглядає формула для розрахунку загального інтегрального індексу української економічної дипломатії, який пропонується обчислювати як середньозважену величину шляхом згортки значень субіндексів експорту, імпорту, ПІ (с. 151-152). Йдеться про те, що рівні значимості кожного з цих субіндексів для інтегрального індексу, напевно, є різними, однак здобувач оцінив їх однаково, встановивши ваговий коефіцієнт, прийнятий за $\frac{1}{3}$.

6. Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи посилилось би за рахунок розроблення пропозицій щодо вдосконалення функцій економічної дипломатії на рівні держави та її інституцій. Здобувач зосереджує увагу на проблемах у цій царині, констатує, наприклад, необхідність суттєвого реформування і додаткової уваги з боку держави до такої галузі двостороннього співробітництва як спільні міжурядові комісії з питань співробітництва (с. 163). Натомість, шляхи вирішення проблем не пропонуються для покращення діяльності як цих комісій, так і інших інструментів економічної дипломатії, визначених у дисертації (с. 131-132). У цьому контексті упущені й євроінтеграційні моменти –попри згадування про важливість інтенсифікації зусиль із залучення України до європейської і світової системи господарювання, орієнтації країни на західноєвропейські стандарти (с. 86, 119-122, 167) конкретних рекомендацій з точки зору роботи дипломатичних служб над цими питаннями не надано.

У дисертації також не висловлена позиція автора стосовно активізації економічної дипломатії у зменшенні прояву сучасних загроз зовнішньоекономічній безпеці – нівелюванні втрат від торгівельної війни з РФ, зумовлених експортно/імпортною залежністю зовнішньої торгівлі

України від РФ за окремими товарними групами, а відтак необхідності географічної та товарної диверсифікації зовнішньоторговельних поставок.

7. Робота не позбавлена таких окремих недоліків як наявність некоректних формулювань, а також структурних невідповідностей, а саме:

- *некоректно* наголошувати по тексту на виявленому впливі інструментів економічної дипломатії на інвестиційно-інноваційну безпеку (с. 134, 153-154, 158, 164, 171-172, 198, 200), коли насправді про інноваційні чинники у цих частинах дослідження мова не йде;

- щодо *питань структури* – параграф 2. 2, де узагальнено теоретичні напрацювання світової літератури стосовно інструментарію економічної дипломатії, доцільніше було би розмістити у першому розділі; фрагмент параграфу 2. 1 (с. 89-93), де наводяться окремі матеріали з «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», мав би бути розташованим у додатках.

Але вищезазначені зауваження, недоліки і дискусійні моменти не ставлять під сумнів отримані результати дослідження і можуть бути опрацьованими у процесі подальшого наукового пошуку здобувача.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Горбачука Олександра Івановича на тему: «Економічна дипломатія в забезпеченні економічної безпеки держави» відповідає паспорту спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави, є самостійною, логічно завершеною, цілісною науковою працею, яка вирішує поставлене наукове завдання щодо створення науково-методичної бази для прикладних досліджень у галузі забезпечення економічної безпеки держави засобами економічної дипломатії.

За змістом, оформленням, актуальністю, науковим рівнем, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів дисертаційна робота на тему: «Економічна дипломатія в забезпеченні економічної безпеки держави» відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, а саме пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013. Автор дисертаційної роботи Горбачук Олександр Іванович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави.

Офіційний опонент:

Завідувач відділу безпеки
реального сектору економіки
Національного інституту стратегічних досліджень
при Президентові України,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник

О.В. Собкевич

Підпис Собкевич О. В. засвідчую:

Перший заступник директора
Національного інституту стратегічних досліджень
при Президентові України,
член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки



О. С. Власюк